

DOI: 10.18523/lcmp2522-9281.2021.7.163-167

Марія Чадюк

<https://orcid.org/0000-0002-6727-1126>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ІМПЛІКАТУР

Рецензія на:

Zufferey, S., Moeschler, J., & Reboul, A. (Eds.). (2019). *Implicatures*. Cambridge University Press. 251 p.

Праця «Імплікатури» професорки Бернського університету Сандрін Зуфферей, професора Женевського університету Жака Мешлера й старшої дослідниці Інституту когнітивних наук імені Марка Жаннерода ліонського Національного центру наукових досліджень Анн Колетт Ребуль пропонує читачеві широку перспективу аналізу зазначеного мовного явища. Структуру книжки вибудовано в такий спосіб, що від засадничих питань, які становлять теоретичний фундамент для дослідження імплікатур, автори переходять до прикладних аспектів – визначення імплікатур у текстах, специфіки їх різновидів і експериментальних досліджень. Ця структура водночас увиразнює і перехід від давніших, традиційних праць (як-от Г. П. Грайса) до нових підходів (неограйсівська, постграйсівська прагматика) й аспектів дослідження імплікатур – зокрема, їх оброблення й засвоєння.

Така структура зумовлена метою авторів передати різноманітність і багатоаспектність досліджень імплікатур. У передмові влучно зазначено: «Як читач довідається з цієї книжки, ідея імплікатур нині поширилася у майже всіх галузях лінгвістичної теорії: від формальних підходів у син-

таксисі й семантиці до більш функційних підходів до лінгвістичного значення. Одним із головних завдань перед написанням цієї книжки було застосувати інклюзивний підхід до теорій значення. Ми сподіваємося, що ця книжка якнайповніше віддзеркалить багатоаспектність теорій імплікатур. Є численна кількість теоретичних і емпіричних парадигм, які часом пропонують взаємосуперечливі результати, і всі вони залишають багато запитань без відповіді. Як засвідчує висновок книжки, ми досі не маємо цілісної теорії значення, де ідея імплікатури, з урахуванням її різних типів, була б повністю інтегрована» (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, pp. XI–XII). Проте, як зауважують автори, це лише означає, що створення такої цілісної теорії значення залишається завданням для майбутніх праць, і розуміння природи імплікатур, як зазначають дослідники, «забезпечує чудову точку для старту» (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, p. XII).

А видання Сандрін Зуфферей, Жака Мешлера й Анн Колетт Ребуль є добрим початком для дослідження імплікатур. У першому розділі автори зауважують, що ідеї таких дослідників, як Дж. Остін і Г. П. Грайс, були відповіддю на панівний на той час логічний, або дескриптивний, погляд на мову. Після характеристики внеску Г. П. Грайса у виокремлення нового типу значень, яскравим прикладом якого є імплікатури (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, p. 11), наведено максими й основні характеристики імплікатур. Окрему частину розділу присвячено критиці Грайсових ідей сучасними дослідниками; водночас, і це прикметна риса усієї праці, автори вступають у дискусію з цими ідеями, пропонуючи більш виважений і об'єктивний погляд на імплікатури завдяки поєднанню зауваг представників різних підходів.

Закономірно, що після огляду суперечливих аспектів Грайсових тверджень автори переходять до нових підходів – неограйсівського та пост-грайсівського, розглядаючи їх у ширшому контексті, принагідно, що теж є перевагою цього видання, роблячи висновки щодо інших питань прагматики. Зокрема, науковці прагнуть з'ясувати, чому прагматика тривалий час була немовби окремо від лінгвістичних теорій. Одне з пояснень, наведене у праці, полягає в тому, що і формальні (як-от генеративна граматика), і функційні підходи до мови (наприклад, когнітивна лінгвістика) ґрунтуються на сприйнятті мови як коду, відповідно, процес комунікації є кодуванням і декодуванням. Натомість сучасні прагматичні теорії послуговуються моделлю, за якою інформація логічно впливає (inferential

model) (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, p. 42). Проте, попри цю різницю у моделі комунікації, багато теорій визначають функції мови дещо подібно. Дослідники вважають, що у постграйсівській прагматиці, як і у формальному підході, головною є когнітивна функція мови. Натомість неограйсівська прагматика й функціональні підходи розглядають соціальну функцію мови як основну (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, p. 43). Ці та інші висновки книжки можуть бути об'єктом для подальшого дослідження чи дискусії, але, безумовно, цінним є прагнення науковців систематизувати й встановити зв'язки між різними парадигмами розгляду імплікатур і не тільки.

Окремий розділ присвячено постграйсівському підходу, або теорії релевантності. Автори не тільки наводять його основні постулати, а й пояснюють різницю між цим підходом і традиційним. Три наступні розділи книжки детальніше розглядають такі типи імплікатур: конвенційні (conventional implicature), часткові конwersаційні (particularizes conversational implicature) й узагальнені конwersаційні (generalized conversational implicature). Щодо кожного типу автори наводять різні перспективи, з погляду яких можна аналізувати ці мовні явища, зупиняючись на найбільш дискусійних аспектах кожного з різновидів. Зокрема, щодо конвенційних імплікатур, то значна частина розділу має на меті з'ясувати їх відмінності від пресупозицій. Науковці, розглянувши аргументи різних підходів, доходять висновку, що ці поняття не можна ототожнювати, при цьому формуючи стислий, але ґрунтовний екскурс щодо різних потрактувань пресупозицій, який буде корисним для дослідників і цієї теми.

Окрім характеристики диференційних рис типів імплікатур, що є традиційним для багатьох посібників (наприклад, Huang, 2017; Ward, & Horn, 2004), книжка містить виразний авторський погляд на викладений матеріал. Ідеться, зокрема, про те, що науковці нерідко розглядають описані ними підходи з погляду розв'язку практичних завдань, як-от, чому в ситуаціях, коли доцільнішим буде передати думку експліцитно, мовці послуговуються імпліцитним висловленням. Один із яскравих прикладів узято з судового засідання: автори аналізують, як відповідь із використання імплікатури звинуваченого у несплаті податків вплинула на перебіг судового процесу (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, pp. 77–84).

Цю спрямованість аналізу на практичний аспект засвідчують і два останні розділи, що присвячені експериментальним дослідженням, як відбувається оброблення різних типів імплікатур і з якого віку діти їх за-

своюють. Детальніше зупинимося на них, оскільки експериментальна прагматика нині набуває все більшої популярності: за останні 20 років ця галузь «докорінно змінилася», і відтепер у програмах головних конференцій із прагматики численні праці спираються на результати експериментальних досліджень (Cummins, & Katsos, 2019, p. 1). У цих розділах узагальнено результати сучасних досліджень, що є особливо цінним, оскільки за останні роки багато попередніх висновків було спростовано. Зокрема, науковці встановили, що узагальнені конверсаційні імплікатури обробляти не легше, ніж часткові конверсаційні. А чимало попередніх результатів було уточнено: виявляється, що переваги білінгвів у обробці імплікатур є доволі сумнівними. Проаналізувавши результати досліджень, автори праці підсумовують, що коли йдеться про те, щоб визначити порушення максим Грайса, білінгви молодшого віку справді мають кращі результати. Проте, як довели нещодавні експерименти, у випадку дітей старшого віку, багатомовних, білінгвів і монолінгвів, усі учасники продемонстрували подібну здатність розуміти різні типи імплікатур (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, p. 188).

По-друге, оскільки експериментальна прагматика перебуває на стадії становлення, особливої ваги набувають зауваги авторів щодо методології проведення експериментів. Наприклад, тривалий час вважали, що діти засвоюють імплікатури не раніше, ніж у шкільному віці. Як з'ясували новітні дослідження, такий висновок було спричинено тим, що завдання сформуливали у такий спосіб, щоб тестувати не прагматичні, а метапрагматичні навички дітей, які розвиваються дещо пізніше. Коли науковці застосували новий дизайн експериментів, який спирався на прагматичні навички, було встановлено, що діти вже у віці трьох років «чутливі до максим спілкування» (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, p. 169).

По-третє, автори виокремили малодосліджену сферу, перспективну для майбутніх студій: «У прагматиці дослідження, які оцінюють когнітивні процеси, що лежать в основі таких прагматичних феноменів, які описані в цьому розділі, часто проводять без урахування різноманіття соціальних контекстів, у яких ці висловлення використовуються. Натомість автори праць, які зважають на важливість соціального контексту для використання мови (наприклад, Leech, 1983, Kádár, & Naugh, 2013), рідко зацікавлені в когнітивних процесах, що лежать в основі інтерпретацій висловлень» (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, p. 163). Як наслідок, нині є лише кілька досліджень, експерименти яких скеровані на

аналіз розуміння імплікатур у певних контекстах. Наскільки вагомим є цей аспект, засвідчує аналіз імплікатур, маркером яких є займенник «деякі». Як зазначають автори, у контексті критики респонденти сприймають «деякі» як пом'якшувальний вислів (hedging) й інтерпретують як «деякі, і, можливо, усі», тоді як в інших контекстах «деякі» розуміють як «деякі й не всі» (Zufferey, Moeschler, & Reboul, 2019, p. 163).

Отож, попри лаконічну назву видання, ця праця є важливим посібником для розуміння не тільки імплікатур, а й тенденцій у сучасній прагматичі західного наукового дискурсу.

Список використаної літератури

- Cummins, C., & Katsos, N. (2009). Introduction. In C. Cummins, & N. Katsos (Eds.), *The Oxford Handbook of Experimental Semantics and Pragmatics* (pp. 1–6). Oxford: Oxford University Press.
- Huang, Y. (Ed.). (2017). *Oxford Handbook of pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Ward, G. L., & Horn, L. R. (Eds.). (2004). *The handbook of pragmatics*. Oxford: Blackwell.

References

- Cummins, C., & Katsos, N. (2009). Introduction. In C. Cummins, & N. Katsos (Eds.), *The Oxford Handbook of Experimental Semantics and Pragmatics* (pp. 1–6). Oxford: Oxford University Press.
- Huang, Y. (Ed.). (2017). *Oxford Handbook of pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Ward, G. L., & Horn, L. R. (Eds.). (2004). *The handbook of pragmatics*. Oxford: Blackwell.

Матеріал надійшов 21.08.2021

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)